

ատենէն դուն կը բժշկուիս ,» : Տոմսակը թողուց պզտի սեղանատախտակին վրայ ու գնաց :

Վանի մը վայրկենէն դարձաւ մեծ տղան , « Սիրելի մայր , ըսաւ , քաջալերուէ , Բստուածոյ գթութիւնը մեր վրայ է : Տես սա ստակը որ պարոն մը առատաձեւնութեամբ ինծի տուաւ աս առտու , ասիկայ մեզի շատ օր կ'օգտէ : Իժշկին գացի , քիչ ատենէն հոս կ'ըլլայ . դագրէ շատ ցաւելէն ու մխիթարուէ : — Որդեակ , ըսաւ մայրը , եկուր որ գրկեմ զքեզ . անմեղութեդ պաշտպան է Բստուած . ա՛հ , երանի թէ միշտ աս անմեղութեդ մէջ պահէր զքեզ , Իմ չճանցած բժիշկս հիմա ասկից մեկնեցաւ . նայէ մէյմը ստողին վրայ դրած տոմսակը . գնա՛ ինչ բան որ կ'ապրսպուի բեր ինծի ,» :

Տղան տոմսակը ձեռքը առաւ՝ շուտ մը կարգաց ու սաստիկ զարմանք մը ցցուց . նորէն նայեցաւ , նորէն կարդաց , և սկսաւ կանչել . « Ի՛նչ մայրիկ , աս ի՛նչ բան է ,» : Սայրը սարսափած ու տարակուսած կ'առնու տոմսակը ու անհամբերութեամբ կը կարդայ . — Տէր Բստուած . . . կայսրը , — Ի՛նչ ըսելու ատենը թուղթը ձեռքէն ընկաւ , և ինքը ձայնը կորսնցուց , շունչը կտրուեցաւ մնաց , — Տոմսակն էր : Յովսէփ Բ կայսեր հրամանագիրը՝ որուն մէջ կը ջնորհէր իր անձնական գանձէն առատ օգնութիւն մը : Կիստ յարմար ատեն վրայ հասաւ բժիշկը , որ մարելէն արթնցնէ զմայրը , որ յանկարծական գէպքէն բռնուած մնացած էր : Պատրաստած դեղերն ալ շուտով հիւանդութիւնը փարատեցին , որուն գլխաւոր պատճառն էր սրտին ցաւը : Բարեգութե կայսրը անթիւ օրհնութիւններ , գովեստներ ընդունելով՝ հաճեցաւ անոր առողջութիւնն ու կեանքը պարգևելու , ու այսպիսի անգութ բաղդէ հալածուած համեստ ընտանեաց մը երջանկութիւն տալու :

ՍՈՒՒԷ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Այկարորի փրանկիսկոս :

ՓՐԱՆԿԻՍԿՈՍ ԲՆԱՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒԹՅԱՆ ՍԵՆԵՏՐԻԿ քաղքին մէջ 1712 , դեկտ . 11^ն , հարուստ ծնողացմէ , իր ուսմունքը հռովմայու Լագովրեան ըսուած դպրոցին մէջ սկսաւ , ու շարունակեց իրեն ընթացքը ՍԵՆԵՏՐԻԿ իր հայրենեացը մէջ , ու ետքը Պոլոնիա գնաց ուսմունքը կատարելու , ուր որ բաղդովին ժամանակին երեւելի մարդիկը իրեն վարժապետ ունեցաւ , ինչպէս Լաստաբէոս Սանֆրէտին և Փրանկիսկոս Եաննոթ . թին , և իրեն ազնիւ բնաւորութեամբը և նուրբ հանճարովը կարծես թէ կախարդեց այն երեւելի փիլիսոփաներուն և գիտնականներուն սիրտը , որոնք չափէ դուրս կը սիրէին զինքը . և որոնց առաջնորդութեամբը քիչ ժամանակի մէջ մեծ յառաջադիմութիւն ըրաւ չափաբերական , աստղաբաշխական և բնական գիտութեանց մէջ . ասոնցմէ զատ ինքը սաստիկ փափաք ունէր նկարչութե , և որպէս զի կատարեալ կերպով իրեն վախճանին հասնի , նախ անդամազննութիւնը իրեն հարկաւոր գործիք առաւ ու անոր մէջ կը թուեցաւ , ու յետոյ սկսաւ նկարչութիւնը : — Յունարէն ու լատիներէն լեզուները շատ մշակեց , ու բոլորովին տիրեց գաղղիարէն և անգղիարէն լեզուաց , և բուն իր լեզուն լաւ սովորելու համար խել մը ատեն Իիորենցա կեցաւ . ուր որ իր մասնաւոր ջանքն էր արհեստից և գիտութեց վերաբերեալ բաներուն սահմանները առնուլ , ու վարժիլ ընտանի բացատրութիւններու և ոճերու և արտաբերութեան մէջ :

Վսանուամէկ տարուան էր երբոր Փարիզ գնաց , ու հոն մէկէն բարեկամացաւ երեւելի ուսումնականներու հետ , որոնց արդէն ծանօթ էր իր Պոլոնիայի

Ճեմարանին մէջ ըրած բանախօսութիւներովը որոնք մեծամեծ գովեստներով յիշատակուած են նոյն ճեմարանին յիշատակագիրներուն մէջ: Ինքը սովորութիւն ըրած էր իրեն Սալերենեան լեռը քաշուիլ (որ քաղքէն քիչ մը հեռու է) ու հոն իրեն մտածութիւնները գրել: Հոն գրեց նաև Սեւտոնեան վարդապետութիւնը կանանց համար 1773ին, որ հեղինակին խրթին բացատրութիւնները, դիւրին և ընտանի ոճերով սարգէն ընթերցողաց, ինչպէս որ Ֆոնդընէլ Վարդեօսիոսինը ըրաւ. այս ընդարձակ գործքը բնաւ ազատ ու անմասն է իմաստակութիւններէ. և այս գործքը կրնայ ըստիւ իր առջի հիմը, որուն վրայ հետզհետէ բարձրացաւ Միկարոթիին համբաւը:

Բստեղաբաշխութիւն մէջ մեծ անուն ունենալը ասկէց յայտնի է, որ երբոր Պ.Տը-Վէրոյ և Պ.Տը-Սօբէրթիւս երևելի աստեղաբաշխները Շուէտ երթալու եղան երկրիս ձեւին վրայ ստոյգ գաղափար մը առնելու, ուղեցին որ Միկարոթիին ալ իրենց ընկեր ըլլայ, բայց ինքը հաւանութիւն մը չցուցնելով աս իրենց խնդիրքին, քաղցրութեամբ մը գանգատնին յայտնեցին իրեն:

Պատիկուց 'ի վեր ինք զինքը բանաստեղծութեան տուած էր, և իր քանի մը քնարերգական հատուածները 1733ին 'ի լոյս ընծայեց. հեղինակին մատաղ հասակին նայելով, մարդ չկրնար անտարբեր կենալ առանց զարմանալու. աւելի իր չափով նամակներուն մէջ կը փայլէ բանաստեղծական հանձնորը՝ որ արձակաչափ շարադրած է ուսումնական ու փիլիսոփայական նիւթերու վրայ, աւելի կատարեալ հասակին մէջ: Եւս նամակները Ֆիլոսոփիին, Պէթիինէլ լին և Սիրգիլեան ըսուած նամակներուն հետ մէկտեղ տպուեցան. որոնք մեծ շնորհ հանեցին բոլոր Խտալիայի մէջ ու դուրսը, որովհետեւ համարձակութեամբ մանաւանդ թէ յանդգնութեամբ կը պախարակէին Տանթէն ու Փեդրարքան: Բայց այս բանիս մէջ Միկա-

րոթիին անմասն ըլլալով, շատ ուժով բողոքներ ըրաւ անոնց դէմ, որոնք զինքն ալ գործակից կը համարէին այս անարժան գործին. և ասանկով բոլորովին արդարացաւ. և որոնք որ լաւ կը ճանչնային իրենց նախնեացը յարգը և օտարները, համարմունքնին աւելի շատ ցուցին Միկարոթիին վրայ:

Վեղարուեստներէն շատ համկ'առնուր, և ինքն ալ շատ մաքուր կը գծագրէր, որոնք ետքէն պղինձի վրայ կը փորագրէր, որով իրեն մտական կարողութիւն գործնականի հետ միաւորելով՝ ստացաւ այն փափուկ ախորժակը և ճշմարիտ դատումներ, որով այսօրուան օրս իրեն նկարչութեան վրայ գրուածները՝ ամէն գործքերէն ընտիրը կը սեպուին:

Միկարոթիին Փարիզէն Դոնտրա անցաւ, ու անկէց լորտ Պալթիմորին հետ դէպ 'ի Ռեթրպուրկ ճամբայ ելաւ. և այս ճամբորդութիւնը պատճառեղաւ իրեն Ռուսիայի վրայ ունեցած նամակները ընդարձակելու, զորոնք ինքը իր գործքերուն մէջ ամէնէն ընտիրները կը սեպէր. բայց այս իրեն կարծիքը թէպէտ և ընդունելի չէ հիմակուաններուն, սակայն ան աստեղուան նիւթոյն նորութեամբ ընդունելի եղաւ ուրիշներուն և մեծամեծ գովութեք հաճոյ անցաւ: Ռուսաստանէն ելաւ Բրուսիա գնաց, ուր որ մեծն Փրեդերիկոս դեռ իշխան մըն էր արքունի տանէ, որ զինքը մարդասիրաբար ընդունեցաւ իրեն Ռայնշպերկի սպախոր, ու երբոր Միկարոթիին յայտնեց Փրեդերիկոսին որ կ'ուզէ Դոնտրա դառնալ, շատ մեծ ցաւով թոյլ տուաւ, բայց 'ի ցոյց իրեն բարեկամութեք յանձնեց Միկարոթիին որ ըստ իրեն քմացը տպել տայ Սոլթէ-ուին Հենրիկեան դիւցազնեղութիւնը պատկերազարդ, զորն որ կատարեց Դոնտրայի մէջ: Եւ միջոցին Միկարոթիին անունը բոլոր Եւրոպա տարածուեցաւ մինչև Սաքսոնիայի կայսրնտիր և Իէհաց Թագաւորը () գոստոս Գ. ուղեւով Տրեգտա քաղքին մեծագործ թանգարանին փառքը աւելցրնել, մեծանձն առատաձեռնութեամբ մը ընտրեց զՄի-

կարոթթին ու յանձնեց իրեն որ ժողովէ
Խտալիայի զանազան քաղաքներէն (որ
գեղարուեստից աղբիւրն է), որչափ որ
գեղեցիկ և ճարտար նկարներ կարելի է,
թէպէտ և սուղ ըլլան. զորն որ Ալկա-
րոթթի սիրով կատարելով՝ շատ հա-
ճոյ անցաւ թագաւորին ու զինքը իր պա-
լատը ընդունեցաւ և մեծաւ սիրով կը
խնամէր, մանաւանդ տեսնելով որ հմուտ
է նաեւ զինուորական հրահանգաց ալ,
աւելի սէր կապեց վրան, ու իրեն ներ-
քին պատերազմական խորհրդականը ը-
րաւ: Եւ ինչ միջոցին վերոյիշեալ Փրե-
դերիկոս Բրուսիայի իշխանը հայրենի
աթոռը ժառանգելով, մասնաւոր թըղ-
թով մը ծանոյց Ալկարոթթին իրեն
կնքովը կնքած, որ ան ատենը Ալկա-
րոթթին ալ նոր իմաստաւ գացած էր,
ու բարեկամական սիրով հրաւիրեց զին-
քը որ Պէրլին դառնայ, որ մեծ ընդու-
նելով թիւն գտաւ. և միակերպ խօ-
սակցութիւննին էր ուսման ու ճամբոր-
դութեան վերաբերեալ բաներու վրայ:
Ինչ ատենն էր որ կոմսութեան պատիւ
տուաւ իրեն թագաւորը. նոյնպէս իր
Պոնոմոյ անդրանիկ եղբօրը, և հաստա-
տեց որ որդւոց որդի իրենց ցեղին մէջ
տեւէ այս պատիւը, ու ետքը 1747ին
թագաւորը զԱլկարոթթին իրեն ազատ
սենեկապետը ըրաւ ու միանգամայն Ալ-
թանեաց կարգին ասպետութեան տիտ-
ղոմն ալ տուաւ. և քսանուհինգ տա-
րուան միջոցը թագաւորը Ալկարոթթ-
ին շատ առատ առատ պարգևներով
վարձատրեց, ու մեծամեծ արտօնու-
թիւններ իրեն շնորհելով իր մտերմա-
կան ճշմարիտ սէրը արտաբոստ ալ կը
ցուցնէր:

Թէ Խտալիա և թէ օտար երկիրնե-
րու երևելի համալսարաններէ ու ճեմա-
րաններէ փափաքեցին Ալկարոթթին
իրենց անդամակից առնելու, և շատ
մարդիկ իրեն հետ թղթակցութիւն ու-
նեցան, ինչպէս Բենեդիկտոս Ժ. Պա-
պը, Սալոյայի ու Բարմայի դքսերը,
մանաւանդ ասոնք շատ պատիւներ ալ
տուին իրեն, նոյնպէս Ալեստաբէոս Սան-
ֆրէտի և Փրանկիսկոս Ալանոթթի ու

րոնք իրեն սիրելի վարժապետներն էին.
և մանաւանդ Ալբրուայի ամէն կողմե-
րէն երևելի մարդիկ մեծ համարմամբ
կը գովէին զինքը, ոչ միայն իրեն նուրբ
հանձարին համար, հասլա նաեւ իրեն
քաղցր և անսրատ բարուցը համար:

Վերմանիայի օդը ու միանգամայն
իրեն ուսման անխոնջ աշխատանքը զին-
քը շատ տկարացուցին, որով հարկա-
դրեցաւ Վենետիկ դառնալու, ու ետ-
քը նորէն Պոլոնիա գնաց, ու հոն ճե-
մարան մը հաստատեց Անթուանից՝ ը-
սուած, ու կը սովորեցնէր միշտ քաջալե-
րելով ուսանողաց սիրտը, ու վարձատրե-
լով իւրաքանչիւրին արդիւնքը: Ինչե-
ալ ելաւ Բիպա գնաց, քաղքին քաղցր
օդը վայելու, որ իրեն թոքացաւու-
թեան ախտին յարմար դեղ մը կը կար-
ծէր. բայց զուր ելաւ այս իրեն յոյ-
սը. իսկ ինքը ամենեւին անշփոթ՝ հա-
մակամ իմաստութեք օր օրուան վը-
րայ զինքը մահուան կը պատրաստէր: Ի-
նչուօտները մինչև ցորեկ նկարիչ Սա-
րինոյ մտերմին հետ կը զբաղէր. իսկ ճա-
շէն վերջը գրած գործքերը կարդալու ու
վրիպակները ուղղելու, որ նոյն միջոցին
Իլլոնոյ կը տպուէին. իրիկուններն ալ
բարեկարգ ընկերութիւնը չորս կողմը
պատած երաժշտական խաղերով կը
զբօսնուր: Իսկանով կնքեց իր կեանքը
այս հանձարաւոր մարդը 1764 Սայի-
սի 3ին, 52 տարուան:

Ինքն իր գերեզմանին գաղափարը դը-
ծադրեց ու տապանադիրը յօրինեց, որ
ոչ եթէ հպարտութիւն համարելի է ա-
սիկայ, այլ իրեն գեղարուեստից վրայ
ունեցած չափէ դուրս սիրոյն բռնութե-
նէն, որ մահուան անկողնոյն մէջ կար-
ծես թէ դեռ սրտին վրայ կը վառէր այն
սիրոյ բոցը. այս իմաստը ունէր գրած
տապանադիրն ալ, լատիներէն գրու-
մեալ

ALGAROTTUS, SED NON OMNIS

այսինքն,

ԱԼԿԱՐՈԹԹԻ, ԱՅԼՈՉ ԲՈՎԱՆԵԿԱԿ
որուն համառօտախօս գեղեցկութիւնը
Սվրատիոսի օձը կը յիշեցնէ:

ժրեղերիկոս թագաւորն ալ ՚ի պատիւ իրենս իրեւելոյն մեծագործ շիրիմ մը կանգնել տուաւ Րիզայի գերեզմաննոյին մէջ, այսպիսի իմաստով, ՆԱԽԱՆՁԱԽՈՐԻՆ ՈՎԻԴԵԱՅ, ՀԵՏԵՒՈՂԻՆ ՆԵՒՏՈՆԻ, ՓՐԵԴԵՐԻԿՈՍ ԹԱԳԱՒՈՐ : Ի՞նչ վերջի բաւերը ետքը իրեն ժառանգները փոխելով՝ զրէր են ՓՐԵԴԵՐԻԿՈՍ ՄԵԾՆ :

Շատ նիւթերու վրայ գրուածքներ ունեցաւ այս հանճարաւոր մարդը, թէ փիլիսոփայական, թէ պատմական և թէ բանասիրական . զրէց նաեւ երկրագործութեան, երաժշտութեան, վաճառականութեան ու նկարչութեան վրայ . իրեն երեւելի գործքերէն կը սեպուի վերոյիշեալ Նիսիսեան վարդապետ-Լէր, գեղեցիկ իտալաբանութեամբ, պարզ և մեկին ոճով . որուն մէջ լաւ կը բացատրէ լուսոյ ու գունոյ վրայ եղած խնդիրները . ուրիշ մանր մունր գրուածքներ ալ շատ ունի :

ԱՇԽԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. Բեռնարդուսի շերան երօնատրները :

ՎՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ Սիրոյ հիանալի ասպարէզներէն մէկն ալ Հելվետիոյ Ս. Րիւնարդուսի լեռն է . ուր որ կրօնաւորաց արիական խումբ մը ինքզինքը յօժարական նուիրած՝ մարդկային աղիտիցն ու վտանգացը խնամատար է ու ամուր ասպաւինութիւն . և որուն մարդասիրութեան հրաշագործութիւնները քրիստոսական Սիրոյ տարեգիրներուն նոր փառք մը կ'աւելցունեն, ու անհաւատից ու անկրօնից՝ զարմանք ու պատկառանք :

Խաւիոյ ու Օուիցերիոյ մէջ, ընդ Սալէ ու ընդ Լ'օսթէ կը տեսնես ահաւոր ու սեպացեալ գագաթ մը Սիջերկրական ծովուն երեսէն 7,550 ոտք կմ 3,470 մետրոն երկինք բարձրացած : Լճքդ ուր որ դարձունես՝ ասպառած ու գահավէժ անդունդներ առջևդ կ'ելեն

որ ձեան ու սառամանեաց յաւերժական հայրենիք մըն են . ու թէ որ երբէք երբէք իր ասպաւր գագաթը վրայի սպիտակ ծածկութեն ալ մերկանայ՝ ոչ եթէ կանաչազարդ ծաղկազգեստելու համար է, հապա մանաւանդ իր աւազուտ ու մերկ ասպառածները երեւցնելու : Խտալական կողմի ստորոտներուն վրայ քիչ մը բուսական տեսք մը կ'երևնայ, բայց այն ալ դեռ վերը չելած կը լինայ . հազիւ ասպառածներուն վրայ տեղ տեղ քիչ մը դալարութիւն կ'ընաս գտնել : Եւ այն իսկ ամառուան մէջ՝ ահաւոր մըր իրկներ գետինը ծածկած ձիւնը խռովելով ու ամպերէն իջած ձիւներուն հետ վեր վար տարուբերելով՝ անոնց տալափէն օդը կը մթնցնեն : Երան վերերը լճակ մը կայ, որ այս անմարդաբնակ տեղերուն կենդանութի շարժմունք մը տալու տեղ՝ աւելի տխրուի մը կը ձգէ իր մութ ու սևատեսիլ ջրովը : Ալլոորսի հեղեղն ալ բարձրաբերձ ժայռերէ գահավիժելով՝ կարկաշտայն խոխոջանօք Սալէ ձորոյն մէջ կը թաւալի . ու համատարած լուծեանը վրայ ահաւորագոյն շառաչմամբ մը օդը կը թնդացնէ : Հոն տեղուանքը կենդանոյ հետք մը չես կրնար գտնել . նոյն իսկ արծուին չհամարձակիր իր ճիրանները աս սառուցեալ ափափայիցը վրայ հաստատելու : Երան երկու կողմերը մէյմէկ գեղեր կան . իտալական կողմինը կ'ըսուի Ս. Հոնմիոս, զուիցերականը՝ Ս. Պետրոս . այս գեղերէն վերջը կը սկսի սիպերական անապատը, որ որչափ ահաւոր է ու ամէն վտանգով լեցուն, սակայն Օուիցերիէն Խաւիա անցնելու երկու ճամբաներէն մէկն է ասիկայ : Եւ չափ վտանգաւոր է այս անցքը որ նոյն իսկ նախնիք՝ ճամբորդութիւնը չսկսած՝ իրենք զիրենք Լ'ուամազգայ խնամոցը կը յանձնէին, որուն լեռան գլուխը՝ մեհեան մը կար, հոն ճամբորդները աղօթքներ ու նուէրքներ կ'ընծայէին որ զիրենք անվտանգ ու ողջ առողջ տեղեր նին հասցնէ : Եւ ինչև հիմա միացած քաղերը, բազիններն ու արձանագիրները կը ցուցնեն թէ ինչպէս աս լեռան ա-